

• М Е М У А Р И Т А Щ О Д Е Н Н И К И •

Р О М А Н
Ц И М Б А Л Ю К

А Н Н А
Н О В А К О В И Ч

*Вірус
Красної площі*

Харків
«Фоліо»
2025

ПОСЛАННЯ ДО ЧИТАЧІВ

Сенс цієї книги простий. Неідеальна, з проблемами, дурнями, шаленцями, корупціонерами, але своя країна краща за її відсутність. І, мабуть, так думаю не я один, інакше б ми не воювали вже 11 років. За всіх плюсів і мінусів тільки Україна може бути притулком для всіх українців без умов. Не забувайте, що єдина держава, куди вас не можуть не впустити, — це країна вашого громадянства. І поки ми живемо згідно з аксіомою «Україна була, є і буде», все можна виправити у своїй оселі.

Дурість, наївність, гречка як передвиборча агітація — це все небезпечно для життя. Дурних їдять, дурних убивають. Їхніх дітей убивають та їдять також. Не можна бути безглуздими. Що таке громадянське й, якщо хочете, політичне безглуздя? Коли хтось думає, що немає різниці, як називається вулиця, або, як було популярно 2019-го, повторює, що «гірше не буде». Так ось, це неправда, є різниця — Московський проспект чи проспект Бандери, Бахмут чи Артемівськ. І гірше навіть буває. Тож треба цінувати свою домівку в найширшому значенні цього слова — від квартири до державного кордону. Україна надто довго блукала в тіні чужих інтересів, намагаючись догодити всім і одразу, а заразом сісти на два крісла політичною дупою. Ми часто зазирали за обрій, забуваючи, що все найважливіше — поруч: наша земля, наша армія, наша культура та мова. І якщо не поважати своє, то й за обрієм тебе не поважатимуть.

Багато в чому, звісно, те, що з нами трапилося, це проблема дорослішання, тому що 1991 року незалежність Україні дісталася практично задарма. 100 літ тому всі спроби були задушені: Голодомор, убивства, геноцид українського населення. Зараз принципово важливо не протринькати цю битву. Перші десятиліття незалежності ми були замкнуті на самих собі, наче Україна — це острів. До 2014-го політичне життя текло винятково в рамках конфлікту НАТО чи Росія, Європа чи Росія, УПА чи «діди воювали». Та все складніше: воювали і ті діди, і ці. І замість того, щоб йти за цим мейнстримом, який розганяли переважно московські політтехнологи, і продовжувати кидатися між першим і другим, треба було обирати свою країну. Завжди треба вибирати себе, і тоді все буде гаразд. А коли не зробив вибір вчасно, до тебе додому приходять і кажуть: «Ви російськомовні, ми рятуватимемо вас», а потім, зазвичай, пропонують вибір між могилою та в'язницею. У такому разі краще вдягнути форму ЗСУ та винищувати «асвабадітелів». Аж десять років до нас доходило, що, коли чуєш «братерський народ», стріляй на звук. Не думай, просто стріляй — хай їхні матері плачуть, а не наші.

Свобода — це не подарунок, це щоденна робота, а війна — не лише кулі та ракети. Війна відбувається не лише за наші життя, за територію, а й за наші думки, за серця, за нашу здатність відрізнати правду від брехні. І в цій війні Москва завжди намагатиметься зробити нас дурними рабами, граючи на наших внутрішніх розбіжностях, природних для будь-якого суспільства. Поки ми не будемо здатні на постійний, фундаментальний захист — ті самі «гарантії безпеки», поки не буде сильної армії в поєднанні з послідовною внутрішньою та зовнішньою політикою

на користь своєї країни та її громадян, це відбуватиметься знову і знову. Москві потрібні такі умови, такі гарантії, за яких Україна ніколи не підійме голову. Ну то хрін їм, а не гарантії. Якщо дійдемо до цього і доживемо, що важливо, до того моменту, коли за слова «яка різниця» і «гірше не буде» можна буде легко отримати в бубон, коли нарешті «порохобот» і «зелебот» зникнуть і з'являться українські громадяни, виборці, тоді ми виграємо.

ПРОЛОГ

23 грудня 2021-го президент Росії Володимир Путін давав свою чергову велику пресконференцію — у 20-й, здається, раз. Цього року вона була особливою як для смердів, так і для нього самого. По-перше, ще ніколи раніше — і вже ніколи опісля — він не був для цивілізованого світу прийнятним для рукостискання диктатором, який однією рукою тримає вентиль «північних потоків», а іншою незаконно пересуває державні кордони.

По-друге, за 20 літ його правління всі його підданці остаточно переконалися, що вкрутити лампочку в під'їзді, обміняти ув'язненого або конфіскувати велику нафтову компанію в її власника може тільки він — він єдиний у ручному режимі керує і Камчаткою, і Петербургом, і Калінінградом. Щоправда, третина росіян, як і раніше, випорожнювалася в дірку в землі, але такі дрібниці ніколи не заважали цареві переможно літати зі стерхами і мати найвищий рейтинг улесливої рабської любові, так що до 2021 року правління кількість чолобитних досягла свого максимуму. Вже мало кого цікавили питання корупції й економічного розвитку, і регіональні журналісти як обрані посланці прагнули донести своєму плішивому байдужому цареві проблеми своєї галузі, чий бюджет дорівнював вартості годинника на руці його прессекретаря Дмитра Пескова, або в кращому разі царської резиденції. Незручних туди не пускали. Іноземні журналісти в цьому

морі пливли окремо на маленькій яхті, захищеній, немов бронею, своїми іноземними паспортами. З кожним роком іноземці на пресконференції ставали дедалі нечисленнішими й ніжнішими, хоча могли собі дозволити абсолютно все, адже за ними стежила тільки Марія Захарова в перервах між своїми численними інтерв'ю, тоді як за російськими журналістами — Слідчий комітет. Першим загрожувало щонайбільше швидке повернення на батьківщину, другим — в'язниця чи смерть.

І по-третє, наприкінці 2021-го Путін уже достеменно вирішив розпочати повномасштабну війну і, мріючи про швидке взяття Києва (надаремно, слава ЗСУ!) і як він утре носа всьому Заходу, з радістю смакував свої театральні монологи про «нас обдурили», «НАТО біля наших кордонів» і «народ Донбасу». Тож йому було вкрай важливо провести ще одну історичну лекцію, підсумкову, так би мовити, від імені всього ФСБ і себе коханого. Гадаю, що це був крайній ступінь передчуття своєї перемоги: ще ніхто нічого не збагнув, а у своєму мозку він уже світився зі сторінки підручника історії 2030 року як творець нової Російської імперії.

Рано-вранці в день пресконференції до будівлі Адміністрації президента Росії з боку вулиці Іллінка під'їхав брудний чорний позашляховик «Ніссан». Буквально за два кроки від Красної площі. Війна вже висіла в повітрі, але ще ніхто не міг подумати, що за два з половиною роки навіть туди долітатимуть українські дрони.

«Ніссан» припаркувався на найдорожчому погодинному московському паркувальному майданчику (а іншого там і не було), просто навпроти бічного входу в Адміністрацію, там, де кореспондентам, акредитованим на Велику пресконференцію, видавали бейджі та сувеніри. Роздача починалась о восьмій ранку, і до відкриття вже стояв

хвіст із втомлених людей з кофрами та валізами. У день конференції по бейджі приходили ті, які приїхали з інших міст, москвичі могли забрати їх раніше. Черга тупцювала на морозі, а повз проїжджали неквапливі господарі підземних гаражів, чиє взуття бачить сніг лише у відпустці в Куршевелі — зарозумілі «піджаки» з Адміністрації президента Росії та Мінфіну. Ще пробігали квапливі молодики у дешевих кросівках, які обслуговували всю цю людську масу в кафе та крамницях.

З позашляховика вийшла жінка у величезному довгому пуховику навстіж, спокійно вивантажила двох дітей і разом із ними впевнено попрямувала до хвоста черги. Журналісти поглянули на неї з цікавістю — це ж недитяче місце. Стояти і чекати — це не про хлопчиків двох і шести років. Молодший ліг на бруківку і став несамовито лементувати. Старший бавився в невидимий літак, що врізається у скелю. Сусіди по черзі, особливо жінки, перешіптувалися і несхвально глипали у бік дивної трійці.

Поступово черга просувалася і нарешті дійшла до передбанника — приміщення десь у чотири-п'ять квадратних метрів між двома парами дверей, зовнішніми та внутрішніми. Від холоду чи тупості, але журналісти набивалися туди під зав'язку, а всередину пропускали по одному. Молодша дитина продовжувала гучно висловлювати своє невдоволення, старший сказав, що йому страшно. Жінка показала охоронцю паспорт із двоголовим орлом, розкрила торбинку та пройшла крізь рамку.

— Діти можуть побути тут, — зауважив здивований охоронець.

— Діти підуть зі мною, — тихо наполягла жінка.

У невеликому фое, — вочевидь, за старих часів тут був гардероб, — у ряд розставили столи, до кожного

приставили окремого службовця. Спершу підходиш до столу з відомістю, біля наступного видають заповітний бейдж — перепустку в одне приміщення з царем, хоч і на відстані 300 метрів (чим старішим, до речі, ставав маніяк, тим далі сидів від тих, хто ставить запитання), ще на одному — коробка з сувенірами, в якій буклети й інші дурниці. Наша героїня підійшла до першого столу і, як ви вже напевно здогадалися, промовила:

— Цимбалюк, Роман.

Без жодного питання працівниця за столиком видала бейдж моїй дружині й простягла їй відомість, аби розписатися.

— Бейдж іменний, — попередили за наступним столиком.

— Так-так, Роман підійде пізніше, — повідомила моя дружина. Потім узяла коробку з подарунками, спокійно вийшла разом із нашими дітьми під шепіт оточення та подалася снідати в найближче кафе, бо всі вони заслужили десерт за такий ранній нервовий для них похід.

Я, звісно, не підійшов ні пізніше, ні потім. Я взагалі вже не збирався до Москви. 23 грудня 2021 року я сидів у своїй чудовій квартирі в Києві та збирав обідній стіл, бо з меблів у нас були тільки кухня та ліжка. Але ми з моєю дружиною були настільки зухвалі, що вирішили забрати ці сувеніри з останньої пресконференції Путіна, куди мене акредитували.

Вже після моєї евакуації на Батьківщину, перебуваючи в Києві, в одній із розмов телефоном я сказав дружині:

— Еге ж, шкода, певна річ, що в мене не буде бейджика з тієї пресухи, бо раптом війна потім, та й узагалі, мене ніби на допит викликали й одночасно до #уйла.

Дружина мовчала, у неї й так було багато справ перед від'їздом.

— Може, забереш його? Пліз! — я скопіював інтонацію старшого сина, що випрошує додатковий слоїчок нутелли.

— Я спробую, гаразд.

І вона спробувала. Тепер у моїй колекції є унікальний експонат — акредитація на пресконференцію російського маніяка світового масштабу, отримана практично одночасно з обвинуваченням в екстремізмі за те, що я публічно попередив російських військових, які, вторгаючись в Україну, повинні мати запас мішків для трупів. І я не помилився.

Розділ 1

ТОРБА З ВУГІЛЛЯМ

Мене часто питають, навіщо я взагалі поїхав працювати до Москви. Так багато приємних місць на планеті, але я опинився саме в тому місті й у той час, звідки до моєї країни прийшли смерть і війна. Причому другу половину відрадженьня я прожив у знайомій дільниці, в якій колись пішов у перший клас. Авжеж, це було у Москві. Наприкінці 1980-х мій батько навчався у Військовій академії ім. Фрунзе, тому якийсь час ми жили просто на Садовому кільці. Працюючи кореспондентом у Росії багато років потому, я випадково звернув увагу, що будівля, повз яку їздить мій тролейбус, мені добре знайома — це був наш гуртожиток із минулого. Я не міг не думати, як і чому змінилася ця країна і чи змінилася взагалі, чи може, ми просто не помічали раніше чогось, і що було б із нашою родиною, якби ми залишилися з батьками жити в Росії.

У дитинстві я не думав бути журналістом, мріяв стати хірургом. Мій батько — десантник, полковник Володимир Цимбалюк, стояв біля витоків створення ССО — ця аббревіатура зараз змушує окупантів тремтіти, — але, попри посаду та заслуги, грошей на медичну освіту у нас не було. Був розквіт 1990-х, в Україні панувала політика роззброєння, збройні сили фінансували за залишковим принципом, а з огляду на тотальне розкрадання із залученням

високих і середніх чиновників, армія була на голодному пайку. Але мій батько любив армію, звільнятися наміру не мав і тягнув цю лямку, незважаючи ні на що. Він ніколи не був адептом теорії мирного сусідства та роззброєння і мріяв про реформи. Гадаю, українська армія збереглася саме завдяки таким людям, фанатам своєї справи.

Життя сім'ї військового Радянської армії передбачало переїзди в різні куточки величезної та непривітної держави, куди б зі своєї волі ніхто ніколи б не поїхав. Я народився в Казахстані, у місті Капчагай, де розташовувалися бригади спецвійськ та ракетних військ, які зараз воюють проти нас, але, природно, в іншому складі — після розвалу «совка» ці частини вивели до Росії. Багато українців, у тому числі серед військових, політиків і журналістів, народилися або жили на території сучасної Росії і знали її, тому ще дивніше виглядає наше минуле «братерство» — чи воно взагалі існувало, чи це швидше міт про нього?

Особовий склад цієї самої «другої армії» за часів передсмертної агонії Радянського Союзу жив у злиднях і нелюдських умовах. У Пскові, уцерковленому, вогкому та голодному, ми орендували хатинку, де з ознак цивілізації була лише електрика. Треба було рубати дрова та носити воду у цебрах. Можливо, там і зараз так, це ж сучасна Росія, але вже без нас. Або ще без нас? Ну, якщо українська армія захопить Псков, ЗСУ навряд чи житимуть у хлівах. Рання незалежна Україна недалеко відійшла від «совка» щодо турботи про своїх військових. В іншому нашому будинку, здається, в Ізяславі, не було чим розпалити грубку. І мій батько — начальник штабу 8-ї бригади спеціального призначення, полковник, майбутній наставник Галагана^[1] і не тільки його, — після служби скромно ходив на

залізничну станцію набрати вугілля і приходив додому з торбою-парашутом цього вугілля. Чому сім'я начштабу не мала вугілля? Припускаю, тому ж, чому в армії не було і багато іншого: байдужість і недбалість — загалом проблеми зростання незалежної держави, чи скажених дев'яностих. Багато читачів цієї книги могли б описати цей період ще яскравішими епітетами.

Коротко кажучи, лікарем я не став. А пішов туди, де батьки мали хоч якісь зв'язки — до Львівського військового інституту. Плюс, там годували, давали уніформу та житло — казарми. І там я остаточно второпав, що бути професійним військовим, як батько, не хочу. Нас, курсантів, періодично відправляли на «польові виходи». Навчання в училищі в принципі не вирізнялося комфортом і ситістю. Та й узагалі сказати, що нас вчили військової справи, буде великим перебільшенням: за п'ять років на нині всім відомому Яворівському полігоні я стріляв тричі. Батьківщина виділила на мені 36 набоїв — по дванадцять за приїзд. Це сьогодні українська армія прагне до стандартів НАТО, а тоді все ще було більше совковим, формальним, «для галочки», а головне безцільним: не було розуміння, що саме ти захищаєш, навіщо і від кого, не було поваги до служби. За п'ять років військового навчання головний спогад — це відчуття голоду, і тисячі помитих тарілок під час нарядів по їдальні.

Який насправді «солдатський хліб», я здогадувався з дитинства, й оновити свої знання в юні роки у мене все ж була можливість. Тритижневі стажування на природі я проходив у частинах спецвійськ — як ви здогадалися, на той час там у мене були непогані зв'язки. Курсанти разом із солдатами строкової служби багато часу проводили на свіжому повітрі. Тільки там я збагнув, що таке вчитися

ЗМІСТ

Послання до читачів	3
Пролог	6
<i>Розділ 1. Торба з вугіллям.....</i>	<i>11</i>
<i>Розділ 2. Вантаж і я.....</i>	<i>22</i>
<i>Розділ 3. Титульна нація</i>	<i>27</i>
<i>Розділ 4. Котлети з лося й українське питання</i>	<i>35</i>
<i>Розділ 5. Гра в солдатиків.....</i>	<i>44</i>
<i>Розділ 6. Останній мирний рік</i>	<i>50</i>
<i>Розділ 7. Захоплення Криму</i>	<i>60</i>
<i>Розділ 8. Один народ — короткий повідець</i>	<i>68</i>
<i>Розділ 9. «Слава Київській Русі, Новоросія, сусі!»</i>	<i>82</i>
<i>Розділ 10. Відображення слави диявола</i>	<i>93</i>
<i>Розділ 11. Перемовини: хоч як — все одно поминки.....</i>	<i>103</i>
<i>Розділ 12. За ґратами.....</i>	<i>114</i>
<i>Розділ 13. Марія «лікарська ковбаса»</i>	<i>128</i>
<i>Розділ 14. То звідки готувався напад?.....</i>	<i>147</i>
<i>Розділ 15. Навіщо йому це все?.....</i>	<i>151</i>
<i>Розділ 16. Вигнати Цимбалюка з Москви!.....</i>	<i>163</i>
<i>Розділ 17. Ковдра.....</i>	<i>174</i>
<i>Розділ 18. Не крапка — кома</i>	<i>184</i>
Додаток	187
Примітки.....	218